

BEVEZETÉS

A FÉMKOHÁSZATI IRODALOM DOKUMENTÁCIÓJÁBA

002:669.2/.8

Mielőtt egy iparág alapvető irodalmi forrásait ismertetném, áttekintem a fémipari üzemek jelenlegi dokumentációs helyzetét.

A tanulmányozott 18 vállalat közül az 1959-es könyvtári statisztikai jelentések alapján a könyv- és folyóiratállományt együttesen vizsgálva 8-10 helyen látszik indokoltnak főfoglalkozású könyvtáros beállítása. Ténylegesen csak 5 üzemben van, és ezek egyikében még két dokumentalista is. Logikus volna, hogy a személyzeti szűk keresztmetszetet bővebb dokumentációs anyaggal pótolnák az üzemek, de ez nem mindenütt van így.

A 18 vállalat közül pl. csak 13-nak jár az OMK Műszaki Lapszemléje, összesen 50 példányban, ami átlag 4 előfizetett Műszaki Lapszemlének felel meg. Ez az átlagmennyiség is csak 7 vállalatnál van meg.

Témafigyelő szolgálat viszont 9 vállalatnak jár, összesen 100 téma, ez átlag 11 témát jelent. Ez az átlag 4 vállalatnál van meg.

Feltűnő, hogy a könyvtárossal és két dokumentalistával dolgozó Almásfüzitői Timföldgyár 6 Műszaki Lapszemlét, 15 Témafigyelést és bőveges egyéb dokumentációs szolgáltatást is igényel, az igazán új üzemnek számító Qualital pedig 32 Témafigyelést járat és egy Műszaki Lapszemlét.

Ellenkező végletet jelent a Tatai Alumíniumkohó, ahol 21 folyóiratból csak 3 a magyar nyelvű.

A statisztikai jelentésekből kitűnik, hogy az alközponti szolgáltatásokat alig használják. A könnyűfémiparban a Kutató Intézet tájékoztatója a látszat szerint nem igen jut el a könyvtárokig. A színesfémipar részére pedig a Kohászati Lapok rovatának megszűnte óta ilyen tárgyú ingyenes tájékoztató nem is készül.

Ezért kíváncsiaknak látszik, ha részletesebben foglalkozunk mind a könnyűfém-, mind pedig a színesfémipar dokumentációs szükségleteivel és lehetőségeivel.

Érdemes megvizsgálni, hogy mi a helyzet a fémkohászati dokumentáció területén az egyes országokban. Az így kapott kép egyuttal arra is jó, hogy megállapítsuk, melyek azok a különböző dokumentációs szolgáltatások, amelyeket hazai körülményeink között eredményesen használhatunk fel.

A Szovjetunióban^{1/} a VINITI /Vseszsojuznij Insztitut Naucsnoj i Tehnicseszkoj Informacii/ kiadásában megjelenő Referativnij Zsurnál Metallurgija-n kívül, ugyanezen kiadó gondozásában igen értékes másodfoku tájékoztató anyag jelenik meg, az Ekszpresszsz Informacija sorozatokban, évente 48-szor.

Ekszpresszsz Informacija: Metallovedenie i Termoobrabotka

"-	"-	: Korrozija i Zascita Metallov
"-	"-	: Atomnaja Energija
"-	"-	: Tehnologija Mechanicseszkoj Obrabotki i Szborniki
"-	"-	: Litejnoe proizvodstvo
"-	"-	: Prokatka i Prokatnoe Oborudovanie
"-	"-	: Szvarocsnoe proizvodstvo
"-	"-	: Metallorezsuscšie Sztanki i Automaticseszkie Linii
"-	"-	: Himija i Tehnologija Neorganicseszkih Vescsesztv
"-	"-	: Proceszszü i Apparátü Himicseszkih Proizvodstvo
"-	"-	: Szilikatnüe materialü
"-	"-	: Cvetnaja Metallurgija

Már maga a megjelenési forma is, röplapszerű jellegével, az információs anyag egységnyi felbontásával azt a célt szolgálja, hogy minden egyes cikk megtalálja a saját olvasóját. Ebben analóg az OMK Témafigyelésével. Mégis a viszonylag elég nagy terjedelmű kivonat teljesen helyettesíti az eredeti anyagot.

A VINITI kiadványain kívül a négy műszaki alapkönyvtár bibliográfiai munkássága közül itt a Centralnaja Biblioteka Cvetnoj Metallurgii tevékenységét kell még megemlíteni.

Lengyelországban a Központi Tudományos és Műszaki Dokumentációs Intézet /CIDNT/ áll a műszaki információ élén^{2/}. Az egyes szakmai kutatóintézetek és néhány tervező intézet mellett Szakmai Tudományos és Műszaki Dokumentációs Központok működnek. Gliwice-ben a Fémkutató Intézet /Instytut Metalu Niezależnych/ ad ki dokumentációs kiadványt: Biuletyn Dokumentacyjny Metalu Niezależnych /1961-ben 5 kötet, évente 12 szám/.

Hasonló a helyzet Csehszlovákiában is, ahol a kutatóintézetek végzik az egyes iparágak részére a dokumentációt a Központi Műszaki Könyvtár koordinálása mellett^{3/}.

A Német Demokratikus Köztársaságban a Német Tudományos Akadémia Dokumentációs Intézetéhez tartozó Freibergi Dokumentációs és Informáci-

ós Munkaközösség^{4/} jó kooperációval értékesíti a helyi adottságokból származó előnyöket.

1955 óta adják ki a Montanwissenschaftliche Literaturberichte Abteilung B. Metallurgie c. referálólapot évente 12 számban. A 13. szám; a szerzői, szabadalom és tárgymutató 4-6 hónappal később jelenik meg. Ugyanazt az anyagot, amit a referálólapon közölnek, előzetesen referálókartonok formájában is feldolgozzák.

Ez utóbbi átfutási ideje 8 hét, a lapé 10-12 hét. Ugyanannak a teljes anyagnak a közlése referálólapon formájában is, nagyon megkönnyíti a retrospektív kutatást, a kartonszolgálat viszont bővebb és tágabb felhasználási lehetőségeket ad.

A felhasználás során érdekes tapasztalat alakult ki. Az egyéni előfizetők inkább a referálólapot, a vállalatok a kartonszolgálatot részesítik előnyben, de párhuzamosan az előbbit is rendelik.

A szocialista országokban mindenütt központi irányítással folyik a dokumentáció. Ez a céltudatos szervezés teszi lehetővé az egyes résztvevő intézmények helyes kooperációja révén, a viszonylag legkevesebb duplum példány szükségességét és ugyanakkor a referált folyóíratbázis horizontális kiterjesztését. Párosulva azzal az előnnyel, hogy az egyes cikkeket mindig az arra lehetőleg illetékes szakemberek bírálják el, és dolgozzák fel.

Más a helyzet a kapitalista országokban. Itt minden nagyobb cég, szakmai egyesület, kiadóhivatal jóformán külön-külön kénytelen az irodalom egyre áradó hullámaival megbirkózni.

Ebből is adódik az, hogy a kapitalista országokban olyan sok különféle, részletekben részben különböző, részben azonos referálófolyóirat és dokumentációs kiadvány jelenik meg.

Ily módon azonos nyelven sok a párhuzamos feltárómunka, csak a feltárás mélysége változik esetleg.

A referálólapon részletes ismertetésére nem kívánok itt kitérni. Ezt a témakört már annyiszor feldolgozták, hogy e helyen elég csak utalni rá^{5/}.

Inkább a sok közül csak egyet, a legújabb információs technika eredményeit felhasználó dokumentáció szolgáltatásaival foglalkozom. A vállalati öncéluságon tülemelkedő dokumentációs tevékenységet csak kutatóintézetek /pl. Institut of Metals/ vagy tudományos egyesületek végezhetnek eredményesen.

Az American Society of Metals /ASM/ immáron 1944 óta megjelenő referáló évkönyve, az ASM Review of Metal Literature hatalmas információs bázissá fejlődött. Az évkönyv mellett ugyanazon cím - illetve rövid kivonat-anyagból készül a havonta megjelenő Review of Metal Literature /ASM/ is.

Mindkét kiadvány külön-külön is, de főleg párhuzamosan széleskörben elterjedt.

Ez a szolgáltatás is kooperáció terméke, amelyben részt vesz könyvtár, egyetem és tudományos egyesület. Ugyancsak kiterjedt fotokópiaszolgáltatuk is van a referált anyagról. A több mint másfél évtizede működő apparátus most jutott el a felhalmozódott információs anyag tömege folytán a minőségi fordulópont^{6/}hoz. Évente 35 000 dokumentumot dolgoznak

fel, elektronikus referológép segítségével, és közben a régi anyagot is átkódolják a gépi feldolgozáshoz. Ezzel a mechanizált feldolgozással nem csupán az egyre áradó irodalom feletti további folyamatos uralmat kívánják biztosítani, hanem az eddig feldolgozott és ezután feldolgozandó anyag nagyobb mélységű feltárását is. Bármikor felvetődő új komplex problémák 48 órán belüli megoldása válik így módon lehetővé. A szokásos klasszikus információs és bibliográfiai módszerekkel szembeni előny nem csupán a kutatási időben /1/8/ van, hanem a közölt adatok bősége mellett azok teljesen specifikált voltában is. Ez a szolgáltatás kétségtelenül a mechanikus irodalomkutatás jövő távlatait mutatja, de számunkra a referáló évkönyvön kívül, távolság és devizális okokból nem sok előnyt nyújt.

Térjünk vissza most már a hazai viszonyok közé: a bevezetőben megállapítottuk, hogy az iparágak könyvtárainak nagy része még kiskönyvtár, és nem is dolgozik függetlenített könyvtárossal. Éppen ezeken a helyeken lehet, és kell a könyvtár ütőképességét növelni a dokumentációs szolgáltatások jobb, ésszerűbb és ezért gazdaságosabb felhasználásával. Az OMK Kohászat, Öntőde, Alumínium c. Műszaki Lap-szemléjét nem elég széles körben és példányszámban veszik igénybe az üzemek. Pedig a könyvtári megőrzésre kerülő törzspéldányon kívül, ez a lap arra hivatott, hogy az üzemekbe, műhelyekbe, tervezőasztalokhoz fogóanyagként mindenhová eljutva, duplumszámai "ronggyá olvassák" a műszakiak.

Csak így válik az ebben a szemlében feldolgozott valóban jelentős anyag a műszaki fejlesztést elősegítő aktív tényezővé. Miután pedig minden üzemnek vannak általános gépészeti, energetikai, elektromos, anyagvizsgálati és üzemszervezési problémái is, a többi Műszaki Lap-szemléjét is bizonyára haszonnal forgatnák, az Ujítók Lapjáról és az OTH Szabadalmi Tájékoztató-járól nem is szólva. Az amerikai "mérték utáni" /tailor made/ dokumentációs szolgáltatáshoz hasonlóan az OMK-nak is vannak a felhasználók igényének megfelelően lebontott dokumentációs szolgáltatásai, ilyen a témafigyelés. Ha csak a kohászat, öntőde, alumíniumipar témakör témafigyelési címszavait vizsgáljuk, akkor az derül ki, hogy tárgykörünkben:

az általános kérdések /fémek és ötvözetek tulajdonságai, anyagvizsgálat/ témakörrel 40,

a fémek előállításával /ércék és ércelőkészítés/ 6,
fémöntéssel 15,

alakítás, félkész termékek előállításával /kovácsolás, sajtolás/ 16,

hengerléssel 15,

drót és profilgyártás, csőgyártással 15,

porkohászattal 18,

hőkezeléssel 12,

felületkezelés és korrózióval 33,

az alumíniumipari témakörrel pedig 22 témafigyelés foglalkozik.

Az említett szűkebb területen túl az ipargazdasági- szervezési, energiatermelési - gazdálkodási, elektrotechnikai és gépészeti területek anyagában is akadhat üzemekre igen jól illő "félkész" dokumentáció is, nem szólva a félkészárakat felhasználó további iparágak anyagáról. Ez az igen jól differenciált, országos viszonylatban a legszélesebb lap-bázisra támaszkodó szolgáltatás ad legközvetlenebb segítséget a mindennapi termelési és műszaki fejlesztési problémákhoz.

A hazai dokumentációs szolgáltatásokon kívül az Ekspreszsz Információ megfelelő sorozatai és az IFD dokumentációs kartonjai jelentik a kurrens tájékoztatás legjobb /és devizába nem kerülő!/ forrásait.

Retrospektív munkához a Montanwissenschaftliche Literaturberichte kötetek adnak eligazítást a Műszaki Lapszemle tárgymutatói mellett.

- - - - -

- 1/ GUY, A.G.: Sources of metallurgical literature in the Soviet Union. - Special Libraries, Vol.51. No. 10. 1960. p. 532-536.
- 2/ HANASZ, E.: Osrodki dokumentacij nauko-techniczej w przemysle chemicznym. - Przemysl Chemiczny, Tom 38. No.5. 1959. p. 283-285.
- 3/ JÁNSZKY L.: A műszaki irodalom dokumentációja és a műszaki könyvtárak munkája a Csehszlovák Köztársaságban. - Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1956. 4.sz. p. 9-14.
- 4/ WENDLER, R.: Dokumentation auf den Fachgebieten der Montanwissenschaften. Ein Beispiel erfolgreicher Gemeinschaftsarbeit. - Dokumentation, Jg.7. H.6. 1960. p. 161-168.
- 5/ GYÖRE P.: Kohó- és gépipari referáló lapok. - Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 1958. 3.sz. p. 30-43.
PILISSY L.; VIGHNÉ, SOMOGYI A.: Kohászati referáló lapok. - Kohászati Lapok, 93.évf. 8.sz. 1960. p. 381-384.
- 6/ HYSLOP, M.R.: Machine literature searching. - Journal of the Franklin Institute, Vol.270. No.1. 1960. p. 27-33.

Vighné, Somogyi Adrienne

-.- -.- -.-

Vigh, S.A.: Introduction into the documentation of metallurgical literature.

There are but a few full-time technical librarians to be found in metallurgical undertakings. It would be logical to fill up the gaps arising from this bottleneck by a more ample documentary material, however this is not everywhere the case. For instance only 13 out of the 18 firms are subscribers to the Technical Review of the Hungarian Central Technical Library and 9 to the subject surveying service for 100 topics. Services of the subcenter are hardly at all made use of.

From among foreign documentation services the following may be used under circumstances of this country fruitfully: Referativnųj Zsurnai edited by VINITI and in addition the respective series of Express Informatzia; the metallurgical bibliographies of Centralnaja Biblioteka Cvetnoj; documentary publications of the Polish Scientific Institutions in this field; the German abstracting journal Montanwissenschaftliche Literaturberichte - Abteilung B. Metallurgie; the indexing review of the American Society of Metals entitled ASM Review of Metal Literature etc.

From among the documentation services of this country there are the Technical Review of the Hungarian Central Technical Library, the differentiated material of the subject surveying service, the Journal of Innovators, the Bulletin of Patents etc.

+ + +